

Тема 1. Походження, історія domestикації котів. Предмет і завдання фелінології

- Походження, історія одомашнення котів.
- Систематичне положення свійської кішки.
- Біологічні особливості представників родини котові Felidae.
- Фелінологічні спілки та клуби України та світу.

Основні поняття: фелінологія, свійська кішка, domestикація котів, фелінологічні спілки, фелінологічні клуби

Задовго до появи людини, виникли перші представники хижаків, і зокрема родини Котові, **міациди** – хижі тварини з витягнутим тулубом і короткими кінцівками, зовні схожі на сучасного горностая. Вони вважаються предками не тільки котів, але і собак, ведмедів, вівер. Жили в палеоцені і еоцені 66-34 тисячі років тому.

Безпосередньо предком котів вважається **проаїлурус**. відео

Кладу свійські коти вимагає пояснень тут представлені види сучасних диких котів:

Felis silvestris – європейський дикий кіт, мешкає в Європі, на Кавказі та в Туреччині.

Felis margarita – барханний кіт, ареал має вигляд смуги, що починається в Сахарі (Алжир, Марокко, Чад, Нігер) і через Аравійський півострів тягнеться в Центральну Азію (Туркменія, Узбекистан, Казахстан) до околиць Нушки в Пакістані.

Felis nigripes – кіт чорноногий, водиться в безлюдних місцях південної частини Африки.

Felis chaus – очеретяний кіт (хаус), водиться на широкій смузі від Єгипту, Передньої і Малої Азії, Закавказзя, Середньої Азії аж до Індостану, Індокитаю і Південно-Західного Китаю.

Felis catus – кіт свійський, є окремим біологічним видом.

Не представлений ще один сучасний вид котів, який є предком свійської – *Felis lybica* африканський дикий (степовий) кіт.

Відокремлення північноафриканського степового kota відбулося близько 130 тисяч років тому. Цей вид досі поширений у степових, напівпустельних, пустельних і передгірних районах Африки, Передньої, Середньої і Центральної Азії, Північної Індії, Закавказзя та Казахстану. Степовий кіт крупніший за свійських родичів, вони мають безліч різновидів забарвлення: від піщаного до плямистого і смугастого. Ці тварини ведуть поодинокий спосіб життя і полюють на дрібних тварин і гризунів.

По слайду (ареалу) до 2017 року був один вид і його підвиди.

Після ревізії розділені на 2-а виду *Felis silvestris* і *Felis lybica*

Felis silvestris silvestris – європейський лісовий кіт

F. s. lybica cafra, ornata – підвиди африканського степового kota

Felis bieti - китайська (гірська) кішка, або Гобійського сіра кішка, ендемік Китаю, ро даними генетиків поділ ліній лісового kota (*Felis silvestris*) і китайської кішки (*Felis bieti*) відбулося 230 тис. років тому.

Генетичний аналіз поховань на території Європи, Близького Сходу і Північної Африки показав, що свійський кіт поширювався по світу двома великими хвилями.

Перша хвиля мала місце на етапі становлення сільського господарства 12-9 тис. років тому на Близькому Сході в районі Родючого півмісяця, де зародилися і розвивалися найдавніші людські цивілізації. Одомашнення кішки почалося при переході людини до осілого способу життя, з початком розвитку землеробства, коли з'явилися надлишки їжі і виникла необхідність їх збереження і захисту від гризунів.

Кілька тисяч років тому друга хвиля, яка вийшла з Єгипту, охопила практично всю Європу і Північну Африку.

Найдавніше археологічне свідчення зв'язку людей і котятих було знайдено на Кіпрі. Вчені виявили поховання, що датується 7500 роком до нашої ери: в одній могилі знаходилися останки людини і kota. Було встановлено, що острів Кіпр був колонізований вихідцями з районів сучасної Анатолії (Туреччина) і Сирії. Генетичний аналіз показав, що схожі на степового kota з'являється 9000 років тому в похованнях, розкопаних на території сучасної Туреччини. Що цілком узгоджується з «близькосхідної» гіпотезою: саме в цих місцях близько 10 000 років тому дикі коти виявили, що поблизу запасів їжі, зроблених людиною, в достатку водяться гризуни і що з людьми тому краще дружити.

Широко відомий факт шанування котів в давньоєгипетській цивілізації. У стародавніх єгиптян були особливі відносини з котами: їх шанували як священних тварин; муміфікували, подібно людям; зображували в скульптурі і на фресках. І найперший котячий «портрет» написали єгиптяни. Це був розпис в одній з гробниць на південь від Каїра, зроблена близько 1950 року до н. е., тобто майже чотири тисячі років тому.

Генетичний аналіз показав, що у єгипетських котятих мумій ДНК відрізняється від близькосхідних котів. І відносяться «єгиптянки» приблизно до 800 року до н. е. Згодом єгипетські коти стали дуже популярні: до п'ятого століття нашої ери їх можна було зустріти у всій Європі і по всьому Середземномор'ю, а до кінця першого тисячоліття в деяких місцях вони повністю витіснили котів близькосхідного типу. Популярність цих котів можна пояснити особливим ставленням єгиптян до цих тварин.

Котів у Єгипті ставало все більше і більше, і тут серед них відбирали не лише хороших мисливців, а й приємних «співмешканців», які позбавилися дикої нелагідності. Зміни, що відбувалися поступово в єгипетських котів, простежуються і в єгипетському мистецтві: спочатку тварин зображували за яким-небудь корисним заняттям, на кшталт лову щурів, але потім коти на розписах стають ближчими до людей, у них з'являються нашійники, вони сидять під стільцем, поки люди зайняті обідом, як на одній з фресок, що датується близько 1500 року до н. е.

Звідки з'явився в Єгипті особливий тип котів? Можливо єгиптяни одомашнили котів

незалежно від інших народів, взявши за основу місцеву популяцію степових котів. Але могло бути і по-іншому: спочатку в Єгипті з'являються близькосхідні коти, які пізніше в результаті схрещування з місцевими дикими котами перетворюються в єгипетський тип. Навіть якщо єгиптяни самі нікого не одомашнили, саме вони зробили котів загальними улюбленцями, навчивши їх спілкуванню і ласки. Цікаво, що гени, які контролюють забарвлення, у свійського kota дуже довго залишалися в незмінному вигляді, і тільки близько XIV століття н. е. з'являються тварини, у яких «дике» смугасте забарвлення «розповзається» в різноманітні плями. Якщо взяти для порівняння собак або коней, то вони «переодяглися» досить рано, а ось до зовнішнього вигляду котів, ймовірно, довго нікому не було діла – головне, щоб навчилися вести себе в будинку.

В Європу коти потрапили разом із досвідченими торговцями – фінікійцями. Приблизно 4400 років до н. е. коти з'являються на території сучасної Болгарії, 3200 років до н. е. – на території сучасної Румунії, а далі вони поширюються по решті Європи, Азії та Африці. І знову цих тварин чекав успіх. У Стародавній Греції коти цінувалися дорожче, ніж леви, які в той час населяли регіон. Коти були великою рідкістю і тому мали дуже високу цінність. Ажіотажний попит на цих тварин почав падати тільки до XI століття нашої ери, коли образ кішки стали поступово демонізувати.

Не так давно (2001 р) в ході розкопок села епохи неоліту в китайській провінції Шеньсі, вчені виявили кістки декількох котів. Поховання були зроблені близько 5,3 тисячі років. Результати проведених аналізів показали, що раціон котів складався і з тваринної, і з рослинної їжі. Це було б абсолютно неможливо, будь вони дикими: в природі хижак живляться здебільшого м'ясом. Більш того, одна зі знайдених котів померла в поважному віці, її зуби були повністю зточені. У природному середовищі існування котів, що втратили можливість полювати, не доживають до похилого віку. І, нарешті, не було ніякої необхідності закопувати диких котів на території села.

Ці китайські території досі майже далекі від місць розселення степового kota. Дослідники з Сорбони і Абердинського університету разом з китайськими колегами прийшли до висновку, що всі доісторичні котячі кістки, які вдалося знайти на території Китаю, належать бенгальському коту – *Prionailurus bengalensis*. Однак «експеримент» по прирученню бенгальського kota закінчився невдачою: з часом в Китаї з'явилися вже давно приручені нащадки степового kota, які були більш слухняними, більш корисними в господарстві і які краще знали, чого від них хочуть люди, та й самі люди розуміли, про що нявкає їх кіт.

Незважаючи на те, що коти були одомашнені досить давно, більшість з них здатні виживати в умовах поза людським житлом, поповнюючи ряди здичавілих тварин. Вдруге здичавілі коти часто живуть усамітно і полюють поодинці, але іноді утворюють невеликі групи з декількох самок з кошенятами.

У наш час серед вчених немає точної відповіді, чи є свійський кіт повністю одомашненою твариною. Наприклад, собака в процесі одомашнення змінив свою модель поведінки, у нього розвинулась прихильність і відданість до людини, і одночасно втративши безліч

здібностей до мисливського способу життя і сигнального спілкування, які властиві вовкам. Поведінка котів майже не відрізняється від свого дикого предка, демонструючи високу незалежність і поведки «одинокого хижака».

Деякі вчені вважають, що коти зовсім не є одомашненими тваринами, а сам прийшли до людини, тому що в селищах завжди в достатку водилися синантропні тварини – гризуни і птахи. Таким чином, коти знайшли для себе зручне джерело їжі, закріпившись в «новій ніші». Співіснування людини і котів було взаємовигідним, так як людина позбавлялася від гризунів, які часто ставали джерелом захворювань і псування господарства. Також вагомим аргументом противників ідеї одомашнення залишається той факт, що, на їхню думку, коти показують цікавість до людини тільки до тих пір, поки їм це вигідно.

Інші ж вчені дотримуються іншої точки зору. На їхню думку, той факт, що коти піддавалися одомашненню, підтверджується тим, що вони здатні на прихильність і грайливу поведінку, і саме для встановлення емоційного контакту з людиною навчилися муркотіти. Багато котів показують свою прихильність, встановлюючи фізичний контакт з людиною: забираючись на коліна; відомі випадки, коли відданість котів господареві була сильнішою, ніж у собак.

Незважаючи на суперечки, більшість вчених зійшлися на думці, що коти є **напіводомашненими** тваринами, тобто вона здатна на співіснування з людиною, але, втративши з ним контакт, легко повертаються до дикого образу існування. Хоча у котів спостерігаються генетичні зміни порівняно з диким предком, ця різниця в 10 разів менша, ніж у собак з вовками. Вчені вважають, що дикий кіт дійсно міг самостійно прийти до людини, щоб житися гризунами, а такі відносини характеризувалися як сусідські, і вже через кілька тисяч років люди самі стали одомашнювати маленьких хижаків. Це також, ймовірно, пояснює, чому модель поведінки котів майже не змінилася; при одомашненні собаки людина змінила його образ життя і середовище мешкання. Коти зберегли модель поведінки, властиву її диким предкам. Вони майже так само добре полюють, як дикий кіт, але в той же час здатні мирно співіснувати з людиною, проявляти до нього емоційну прихильність, ніжність або навіть виявляти грайливу поведінку.